

Antwoordmodel ter achtergrondinformatie bij klassikale bespreking dilemma's

1. Val van kabinet Kok II

1. Het kabinet stapt niet op vanwege een zuiver staatsrechtelijk motief: het gaat hier niet om interne verdeeldheid in het kabinet of om een conflict met het parlement. Er speelde (onder meer) emotionele en morele redenen. Er wordt geschreven dat de dood van zo vele Bosniërs minister-president Kok zwaar viel.
2. Eigen antwoorden.
Leerlingen kunnen bijvoorbeeld redeneren dat het goed is dat het kabinet is afgetreden, omdat bij zo'n tragedie politieke verantwoordelijkheid moet worden genomen voor in het verleden gevoerd beleid. Politieke verantwoordelijkheid nemen is iets anders dan dar zelf schuldig aan zijn. Het kan gezien worden als een oprechte poging om in het reine te komen met een zwarte bladzijde in de Nederlandse geschiedenis en een juiste principiële keuze om dan op te stappen.

Leerlingen kunnen ook bijvoorbeeld beredeneren dat zo vlak voor de verkiezingen collectief aftreden slechts een symbolisch gebaar is, waarbij niemand gebaat is. En/of ze kunnen erop wijzen dat het staatsrechtelijk niet nodig was dat het hele kabinet opstapte: er was geen interne verdeeldheid of conflict met het parlement. Een of twee ministers hadden, uit staatsrechtelijk zuivere motieven, hun ontslag kunnen indienen na een debat met de Tweede Kamer.

Leerlingen kunnen beredeneren dat het politiek opportunisme is om net voor verkiezingen een kabinet te laten vallen. Zo kan de electorale schade op het dossier beperkt worden en verschaft het einde van een coalitieverbond partijen ook de gelegenheid om voluit ten elkaar te strijden¹.

Mogelijk kan in gezamenlijkheid de conclusie getrokken worden dat het een vaak niet los staat van het ander. Een principiële opstelling valt vaak niet los te zien van politiek opportunisme.

3. Leerlingen kunnen redeneren dat in het rapport de schuld min of meer verdeeld werd over politiek en de militaire top, dus dat ook in de militaire top consequenties zouden moeten volgen. Dat is ook gebeurd. Op woensdag 17 april 2002, een dag na de val van het kabinet, nam de bevelhebber van de landmacht, generaal Van Baal, ontslag.

Als de discussie nog gaat over de vraag in hoeverre de militairen zelf schuld hadden, kun je onderstaande informatie nog inbrengen:

"In december 2006 kregen ongeveer 470 militairen die deel hadden uitgemaakt van Dutchbat III het Draaginsigne Dutchbat III 'als symbool van erkenning voor de ongeveer 850 militairen die in moeilijke omstandigheden naar eer en geweten hebben gefunctioneerd en ten onrechte gedurende langere tijd in een negatief daglicht zijn gesteld', uitgereikt door (demissionair) Defensie minister Henk Kamp. Het draaginsigne was bedoeld als een erkenning, niet als beloning, voor de militairen die sinds de val van

¹ <https://www.nrc.nl/nieuws/2002/04/17/kok-struikelt-over-srebrenica-7585905-a130133>

de enclave zeer negatief in het nieuws kwamen. De toekenning van het insigne gaf desondanks aanleiding tot kritiek, onder anderen van nabestaanden van de slachtoffers en de nabestaanden van de vermoorde inwoners van Srebrenica. Nabestaanden van slachtoffers alsmede het IKV protesteerden; de Nederlandse ambassadeur in Sarajevo werd zelfs ontboden bij de regering van Bosnië.²

2. Val van kabinet Balkenende II

1. Hier speelt dat een coalitiepartij, D66, het vertrouwen verloor in minister Verdonk. De andere coalitiepartijen, VVD en CDA, vonden niet dat Verdonk op hoefde te stappen. Dit maakte dat er interne verdeeldheid in het kabinet ontstond en de D66-ministers besloten uit het kabinet te stappen (antwoordoptie A).

In een aansluitend debat stelden CDA en VVD dat, ook al D66 haar steun opgezegd, niet gebleken was dat het kabinet niet langer het vertrouwen bezat van een Kamermeerderheid. Een motie van wantrouwen zou geen meerderheid krijgen. De overige oppositiefracties stelden echter dat de parlementaire basis aan het kabinet was ontvallen en dat het kabinet daarmee niet meer 'paste' op de opdracht die de koningin in 2003 had verleend tijdens de kabinetsformatie. Minister-president Balkenende verenigde zich vervolgens met de conclusie dat het kabinet geen parlementaire basis meer had en dat de overige bewindslieden daarom hun portefeuilles en taken ter beschikking zouden stellen (antwoordoptie B).

2. Eigen antwoord.
Leerlingen kunnen bijvoorbeeld beredeneren dat het goed is dat het kabinet is afgetreden. Ondanks dat het over iets kleins gaat, gaat het om zuiver staatrechtelijke redenen waarom ministers opstapten en vervolgens het kabinet. Er moet vertrouwen zijn van de meerderheid van de Tweede Kamer in de ministers en het kabinet. Als dat ontbreekt, is er niets anders te doen dan daar consequenties aan verbinden.

Leerlingen kunnen bijvoorbeeld ook beredeneren dat het kabinet niet had hoeven aftreden. De minister van Vreemdelingenzaken had namelijk een motie van afkeuren overleefd. Uiteindelijk was er maar één coalitiepartij die ontevreden was over het optreden van een minister, zonder dat het heeft geleid tot een Kamermeerderheid die het ermee eens was dat ze moest aftreden. Er was dus nog steeds genoeg steun vanuit de Tweede Kamer voor de minister en het kabinet. Het kabinet had onder leiding van premier Balkenende meer moeite kunnen doen om D66 erbij te houden en hun onvrede serieus te nemen. Dan had minister Verdonk misschien moeten opstappen, maar de rest van het kabinet had kunnen blijven zitten.

3. Val van kabinet Rutte III

1. Het ontslag van het kabinet is volgens velen grotendeels symbolisch: het kabinet laat hiermee zien “wij zijn met z’n allen verantwoordelijk voor de toeslagenaffaire en nemen die verantwoordelijkheid ook”. Een andere optie was het aftreden van een of meerdere bewindspersonen, maar velen zouden dat een schaamlap hebben gevonden. De druk vanuit de partijen en de samenleving om als geheel kabinet af te treden werd heel groot.

² https://nl.wikipedia.org/wiki/Val_van_Srebrenica

Er lijkt geen sprake van een staatsrechtelijk motief voor het aftreden van het gehele kabinet. Ter extra informatie: eerder had staatssecretaris Menno Snel al politieke verantwoordelijkheid genomen.

2. Eigen antwoord

Leerlingen kunnen beredeneren dat de druk om politiek verantwoordelijkheid te nemen voor het onrecht dat de ouders is aangedaan te hoog werd en het kabinet niets anders kon doen dan vertrekken. Bovendien erkent het kabinet hiermee dat het ernstige fouten heeft gemaakt.

Leerlingen kunnen ook beargumenteren dat het een symbolische stap is, twee maanden voor de verkiezingen. Het opstappen van het kabinet zorgt er niet voor dat de problemen van gedupeerde ouders worden opgelost. Er kan zelfs beargumenteerd worden dat er juist minder aandacht voor de oplossing is, omdat politici met zichzelf bezig zijn.

Ook kunnen leerlingen beredeneren dat een demissionair kabinet mogelijk minder daadkrachtig kan optreden om de corona-crisis te bestrijden.

3. Leerlingen kunnen beredeneren dat het goed is dat het kabinet is opgestapt, maar dat het daarnaast belangrijk is dat kabinetsleden niet straks weer terugkomen in de politiek. Dus dat het pas echt een gebaar zou zijn als aftreden kabinetsleden, incl. de minister-president, zich terugtrekken voor de aankomende verkiezingen.

Leerlingen kunnen ook beredeneren dat het aan de kiezer is bij de aankomende verkiezingen of zij willen dat iemand terugkomt. Bovendien is het een symbolische keuze om met het hele kabinet politieke verantwoordelijkheid te nemen en op te stappen. Dat wil niet zeggen dat de individuele kabinetsleden schuld hebben in dit dossier.